

مِجْرَلَا نِاطِيْشَلَا نِمَ لِّلْهَابِ ذُو عَا
مِجْرَلَا نِمَحْرَلَا اَللّٰه مِسْبِ

ی م ررض رب مدقمه کی مادقا هک دش ضرع
ی اهار سدعقاو رد مادقا نیا، نبع هب ملع اب دنک
هب و دنکی م ش دوش رب ار ررض زا یریگولج
علاقه ای عراشه کی قرط، ررض رب مادقا هطساو
ن آنیا، هدرک لعجار قرط نآ، ررض عفدی ار ب
نیا هک مینیبی می مام و دندبی می ش دوش رب ار قرط
نم. دراد دوجو مه زورمانیناوق دوش رد هلاسم
نیا هک دوشب تباثی هاگداد رد رگال لائم باب
هفاضا هب ملع ابو ررض هب ملع ابش دوش، صخش
عاتم شورف رب هدرک مادقا هدمآ هیقوس تمیق
لوقرگید هاگداد نیا، می عاتم ن دیرخ رب ایش دوش
مادقا تدوش بخ دیوگی می و درینچی مزار و
دنک تباث رگید صخش نآ هچنانچی نعید! ای درک
قبط رب لائم باب نم هکنیا ای هدوب ملع نیا هک
لذل لائم و نبع رایخ طاقسا، خسف رایخ طاقسا
هچنانچ، اهنی و یرضحت ادھاعم و همانلوق رد
یاضتقم هب هاگداد اجنیا رد، دوشب تباثش فلاخ
ار ررض عفدی اهار و هدرک اجنیا رد هکی تابثا
مدع هب مکد، نیا یاضتقم هب، هتسبش دوش رب
نیا سپ تروص نیا رد بخ. دنکی می رایخ
عقاو رد و هداد ماجناش دوش ار مادقا نیا صخش
ش دوش نیا، درادن یراکام ررضلا هیضقه بنیا

مادقا مه و هدرک هلماعم ل صا رب مادقا مه و هدمآ
هلماعم نآ عاقب رب هدرک

مه مادقا نیا بخهک مینک ضر فام رگا لامح
هچ اجنیا رد ررضلا ؤدعاق ، هشد عقاو اجنیا رد
رایخ توبث هب دنک می م م کد ایآ ؟ دنک می می م کد
می کشد ؟ دنک می می رایخ می فذ هب م کد هکنیا ای و ای ار ب
هینانتما ما کد زا می کی هدعاق نیا هکنیا رد تسیند
نآ هک تسا می تروصد رد هشیمه نانتما و تسا
رارق ررض ضر عم رد ، دوخ رایتخا نودب فاکم
هینانتما ما کد اطساو هب عراشد اجنیا رد ، دریگد
عفر ثیدد دننام دنک می می و از ررض ع فذ دیآ می
رایتخا نودب فاکم اجنیا رد هک جرحلا ؤدعاق و
انایسند ای می طذرگا ، تسا ررض ضر عم رد ، دوخ
ل عفن نآ می اضتقم هب و دنز برسد و ای را کد کی
رد رایتخا نودب نیا ، دشاب باقع بجوتسم
کد اهر کم هکنیا ای ، هتفرگ رارق ررض ضر عم
هذخاؤم ار و ادهاوخد عراشد و دهدب ماجنا ار می لعف
رض نیا ضر عم رد رایتخا نودب ، نیا هب دنک
لائم بابنم هک دینک ضر ف هکنیا ای ، هتفرگ رارق
، ضر م تروصد اب دشاب بجاو و ای رب وضو رگا
رض نیا ضر عم رد ، دوخ رایتخا نودب نیا بخ
فرظ هینانتما ما کد نیاربانب سپ . هتفرگ رارق
مادقا رد تسا فاکم رایتخا مدع فرظ ، ناشلعج
، ررض رب مادقا رایتخا تروصد رد هذ ، ررض رب
دروم نیا لومشم ثیدد اجنیا رد نیاربانب سپ
می کی نیا . دودب دهاوخد

نیا هب ررضلا ثیدد دافم ایآ ، هکنیا مود
عفد هب دنک می می بیبست عراشد هکنیا ، هک تسانعم
ما کد نآ هک می ما کد دنک می می لعج می نعید ، ررض

لعج مدع اَطساو هب هكنيا ايد دنشاب ررض عفار
 مي ررض عفد عراشد، اري ررض ماكدا، عراشد
 روط هب هكتسانعم نيا هبنيا ايا، نيفلكم زانك
 زال او ما فرصت رد ارفلكم رايخوا عراشدي لك
 هكي ماكدا عراشه كنيا نيعي؟ دنكي مبالسو
 لعج هكنيا ايد هدركن لعج دشاب ررض بجوم
 اين اكرادتي ارب ررض لابق رد دنكي مي ماكدا
 نيا هب، رارضو ررض زاري ريگولج و عفدي ارب
 رد فرصت قداهنيا، نيفلكم يّ تد هكتسانعم
 تميق توافقت فرصد هب و؟ دنرادن ارب دوخل او ما
 قداهنيا، رگيد ضارغا تهج هب و هيقوس
 يّ طلاغ فردي ليخنيا بذ؟ دنكب هلماعم دنرادن
 مادقا يا هديعي عاود هبناسنا تسانكم، تسان
 نبغن نيا نيشناج هديعي عاود نآ و دنكب ررض رب
 زان لام نيا ظفحت تهج هب تسانكم، دوشب
 يدايز هبلام نيا ارب تشا رب مادقا، فلانا درب تسد
 نيا دوجو ايد عاقت تهج هب ايد، دنكب هيقوس تميق رب
 عيرست تهج هب ايد واكرب تهج هب، سنج و لام
 دنتسه يا هديعي عاود اهنيا هكش دوخ راك رد
 رد اري سنج كيدي ايمذ تقو چيه لقاع مدا لا و
 مادقا و درخب هيقوس تميق زان شيب يّ دما طئارش
 علاقه نيدر هكي تلاماعم هشيمه. دنك ررض رب
 يواستل اقنتا و لقن ساسا رب دريگي مي ماجنا
 يّ دروم كيرد رگا سپ. تسان يّ ضوع و نيلباقتم
 يّ ضارغا اجنيا رد، مينكي مي دهاشم ارب شفلاخام
 بلطم نيا دنكي مي ناربج ضارغانا هك هدوب
 اجنيا رد لا صا هك ميئوگب ميناوتي مي عقاو رد. ارب
 نيا هب عقاو رد و تسين مادقا، ررض رب مادقا
 دوشدي مدهتفگ ررض

ی صخش کید زور رد رگا هک دینک ضرف
 ش تمیق دور ب فرط نیا ی نفلت ی سکا ت کید اب دهاو خب
 ت سیود دینک ضرف فرط ن آ ات فرط نیا زا
 فرط هک ل اثم باب ن م رهظ رس اما تساناموت
 کید نیا ، درو خب اذغ هک ش لز نم هب دور ی م دراد
 دصید دیوگی م دریگی م ار ی کید ی ولج هعقد
 ، ی هذب ماجنا ار راک نیا هک م هدی م وت هب ن ناموت
 ی م وت هب ن ناموت دصید ن م لا دیوگی م هک نیا
 نیا رد عیرست هطساو هب دراد عقاو رد ی نعید م هدی
 هب ن تفر قد ، دنک ی م بلس وازا ار ی قد کید راک
 ار ی فاضا غلبم نیا دراد قد ن آل باقم رد ، لزنم
 ررض رب مادقا اجنیا رد نیا ، دزادری م و ا هب
 هک مینیب ی م ام دراوم زا ی رایسب رد اذل ، هدرکن
 ، تسین حرطم هيقوس رعس و نیضوع هألأسم طقف
 اهنا هک اجنیا رد میراد هیدعی عاود ام ردق ن آ
 کید نیا . تسا هيقوس رعس زا رت دنمشزرا رایسب
 .هألأسم

ی ولج دیاید عراشد هکنیا رب دشاب رارق رگا اذل
 زا دیاباً لاصا بخ ، دریگب ار تلاماعم عون نیا
 دنکب مکد هکنیا هن ، دنکب هلماعم ن لاطب هب مکدل و ا
 ، ... اما تسا حیحص هلماعم

مدع دروم رد ار لاکشا نیا دندما اه ی ضعب
 حرطم مه ل عجت روص رد ، ررض رب مادقا
 ار ی ا هلماعم کید نیفرط هک ی تقو دنتفگ ، دندرک
 نیا زا دنک ی م هقلع عطق عقاو رد دند ی م ماجنا
 ی نعید ، دنک ی م هقلع عطق نیضوع نیا زا ، هلماعم
 رد هک ، ی ناشنا قلاطا کید هب دندش ل ئاق اجنیا رد
 و دوشی م دقنم اجنیا رد ی قلاطا کید ، ل ماعت ماقم
 هتشاد ررض رب مدع هچ دنک ی م عاضتقا قلاط نیا

ود ره رد ،ی شابه تشادذ ررضد رب مدع هچ ی شابه
 سپ ،اقلطم ی درک هقلع عطق رگید امش تروص
 درک هدعاقنیا هب کسمت دوش ی مذرگید اجنیا رد
 ی اجک رد لمات هک مینیب دیاب مه هلمسم نیا رد
 طرش کیه ساسا رب نیلماعتم ی تقو کیه ؟تساجنیا
 طرش دننام دند ی م ماجنا ار ی ا هلماعم کیه ،ی نمض
 ی رتشم هک ی تقو .هدش هتفگ تلاماعم رد هک ی تحص
 ،ن دیرخن مض رد ایآ ،درخی م عیاب زار ی شرف کیه
 طرش دوش ی م نیا .درادنعم ؟دنکی م تحص طرش
 رب هک تسای طورش ی نمض طورش .ی نمض تحص
 فرع ای ماع فرع ای ،هفرع تازاکترا ساسا
 کیه فرع روظنم اجنیا رد مه صاخ فرع ،صاخ
 رب اهنیا هک تسای نیلماعتم صوصخ ای تسای معج
 ن آ ای ی گداوناخ ای لاد ،ی نمض طرش کیه ساسا
 و دند ی م ماجنا ار نیا اهنیا ،تکلم ن آ ای رهش
 رد لاثم .دنکی م ادیپ توافتی نمض طورش نیا
 هوحذ ،دنتسه تلایا تلایا ،اهنیا هک ی یاهروشک
 کیه امشرگا ی نعید ،دنکی م ادیپ توافتی اهنا تلاماعم
 نیناوق کیه عبات نیا ،دیدرک تلایا نیا رد هلماعم
 رگید تلایا کیه رد ار هلماعم نیا رگا .تسای صاخ
 دنیوگی م ار نیا ،تسای اجنیه نیناوق عبات ،دیدرک
 دیقت زای تسای ترابع ی نمض طورش .ی نمض طورش
 نیلماعتم هک ی طورش ی رسد کیه هب دقع ن آ ی نمض
 دند ی م ماجنا ار دقع نیا ،طورش ن آ ساسا رب
 تسای تحص ،ی نمض طورش ن آ زای کیه بخ

شرف کیه زار شرف نیا مراد نم هک ی تقو
 نم هک مروایدن ابز هب تسین مزلا ،مرخی م شورف
 رد تحص دوخ ،تحص طرش هب مرخی م ار نیا
 ن آ ،دوب هتخوس ن آ زای یاج کیه رگا .تسه نمض
 اجنیا رد سپ .مراد خسفق دند ؟هداد ارچص خش
 ساسا رب ی رتشم هکنیا ای .هدش طرش فالخت
 ساسا رب عیاب ای دهد ی م وای هب عیاب هک ی نانیمطا
 ار سنج نیا ،دهد ی م وای هب ی رتشم هک ی نانیمطا

دوشدی م تباثش فلاخ دعب و درخی م ای دشورفی م
 رد ، هذش ق قحم اجنیا رد ی نمض طرش نیا بخ
 نیا رب تیاضر اجنیا رد ، تسین ی نمض طرش اجنیا
 ، درادن رض ارتن عة راجت ق صد اجنیا ، تسین هلماعم
 ، عقی م دصق ام و دصقی م ع قو ام نیاربان س پ
 ی ساسا ن کر نیا هب اهنیا تشگرب ، ی نمض طورش
 رد ی وتم کید یا هلماعم ره رد هک تسا هلماعم رد
 و ی ونم نیب دیاب ، عقاو رما کید و هذش ظاحل اجنیا
 قباطرگا ، دشابی جراخ و ی نهذ قباطه ، عقاو نیب
 لصا ای لاماد ، تسال لاکشا ی اراد هلماعم نیا ، دوبذ
 لظاب هلماعم لصا ، هذ هکنیا ای تسال لظاب هلماعم
 ی صقت و ررض کراتد ی ارب ی پاههار عراش ، تسین
 ای . تسال هداد رارق دراد دوجو هلماعم نیا رد هک
 ام درادن ی لاکشا اجنیا رد هک دینک صرف هکنیا
 بخ ، دنتسین ام هذ عاق نیا لومشم اهنیا میوگب
 اجنیا رد ن بخرایخ تروص ره رد ی لو ، دنشابذ
 اهنیا هک مینک ی م ضرع ادعب لاماد ، تسال تباث
 ن آ هک دینک صرف هکنیا ای ، دنتسه م نیا لومشم
 درادن ی زاکترای نعی تسال فاغی لک روط هب فرط
 لاجار و لو اب لاوا ی روط نیمه ، شنهذ رد
 ی م نیا هب مادقا دیآ ی م نیا ، هیضقلان ع ایناربو
 رد ارچ بخ . ررض اب دوشدی م فداصم ادعب ، دنک
 ی لاکشا ؟ دوشدن ام دروم لماش هذ عاق نیا ، اجنیا
 زا ار ررض نیا عقد دیآ ی م ررضلا هذ عاق ، درادن
 ، هذوبذ ررض نیا هب ملع هک نیا ، دنکی م درف نیا
 ، ... هکی ماکحا . رارضلا و ررضلا دیوگی م بخ

نیا رد بخ ، ی دوب ررض نیا رب ملع و ترگا
 لاماد ، ی درک مادقا [ررض نیارب تدوخ] تروص
 ی رادن ی فرع تازاکترای هکنیا ولو ی تسین ملع هک
 ، م ه نیفرط رب دامتعا هک دینک صرف هکنیا ولو
 ی واستر رب وای یادتبا تین فرص نیا . تسین اهنیا
 ی هلماعم فرص نیمه ، هیقوس تمیق هب نیتمیق
 رد دشاب هتشادن ملع هب ملع و لو دهد ی م ماجنا هک

طور شد نیا عاضتقا ، مادقا نیا سفند ، هلماعم نید
 طور شد نیا نیاربانب سپد . دنکی می ار می نمض
 هکی ئاجناً هب درادن صاصتخا طقف ، می نمض
 ، دنشاب دقع نیا راثاً و جنئات رب هجوتم نیلماعم
 می اهناً می یادتبا و لجار و می نارب هکی اجناً رد ریخذ
 لماش می نمض طور شد ، دنکی می می مادقا کی دنیا
 و دنشاب هتشادنی علاطاً اهناً هکنیا ولو دشدهاوخ
 رایختابثا ، ررض لا هُدعاق زا رظن فرصد انهل
 ام دراوم زا می لیخرد و دشدهاوخ اجنیا رد نبدغ
 هُدعاق هب کسمت نبدغ رایختابثا رد هاهقف مینیب می
 !دندرکز ررض لا

هچ هک تسا نیا اجنیا رد هذب ضرع للاح
 ررضلا هُدعاق هب کسمت اجنیا رد ام هک دراد لاکشا
 ، میشاب هتشاد لیلد ود می نعی ؟ ررض عفد می یارب مینک
 ام ، ضارتن عقراجت ، می فرعت ازاکترا می اضتقم هب
 . ررضلا هُدعاق نیمه م می کی ، نلاف ، دصفی مد عفو
 هک تسا نیا دوش می اجنیا رد هکی تبحص هکنیا لا
 کرادت و دنکی می ررض عفد دیاً می ررضلا هُدعاق
 هب هکنیا هب لاقینا ن کمی می نعی ، دنکی می ار ررض
 ارش را دیاب اجنیا رد ام ، ررضلا هُدعاق می اضتقم
 تهج هب ؟ مینک لظاب ار هلماعم لصا ارچ میزادید
 ، دنراد قافتا هک هلماعم لصا رب نیفرط هکنیا
 رایخنیا . تسا هیقوس تمیق توافقت رد تبحص
 هُدعاق هب ام رگا و . دراد می مرپ ار خسف دیاً می نبدغ
 ررضلا هُدعاق ، مینک کسمت اجنیا رد میهاوخبر ررضلا
 لصا هکنیا هب زارپد ار توافقت دیوگ می دیاً می
 رد اجنیا رد هکی لاکشا کینیا ، نرب مهب ار هلماعم
 . تسه هنیمنیا

اما جوابی که ما می توانیم از این اشکال
 بدهیم این است که شارع در این قاعده لاضرر
 دو چیز را لحاظ کرده، اول تفاوت قیمت، چون

در خیار غبن این نیست که تو نمی توانی ارش را بپردازی، طرفین می توانند با قیمت ارش مصالح کنند و معامله باقی باشد، این نیست، نه. اگر آن طرف حاضر به ارش نشد آن وقت تو می توانی فسخ کنی، هیچ در اینجا نداریم که تو حق گرفتن ارش را نداری حرام است، پس بنابراین منافات ندارد که در اینجا همین قاعده اثبات این قضیه را بکند، یعنی قاعده می آید می گوید لا ضرر و لا ضرار اولاً بلا اول، تو باید تفاوت قیمت را به این پردازی. بعد اضافه بر این قضیه در خیلی موارد هست که، طرف فقط به ارش، پرداخت قیمت راضی نمی شود. این می گوید فرض کنید این را این قیمت از من خریدی، نمی خواهی اصلاً برگردان به مال خودم، من نمی خواهم [اصلاً به تو بفروشم]. شما از من زیاد خریدی، درست است، تو از من زیاد خریدی، بنده هم می دانم من اضافه بر قیمت سوقیه من باب مثال این را به شما فروختم، ولی دلم نمی خواهد که به قیمت سوقیه بفروشم، من دلم می خواهد این را به آن قیمت که اضافه بر قیمت سوقیه است بفروشم، جنس را به خودم برگردان. پس همین عدم حق فسخ، خودش می شود يك ضرر دیگر، یعنی اگر ما قائل بشویم که در اینجا فسخ نیست فقط دفع ارش است خب در اینجا ضرر بر بایع پیدا می شود یا ضرر فرض کنید که من باب مثال بر مشتری پیدا می شود، بایع می گوید من این جنسم را نمی خواهم به قیمت سوقیه بفروشم، چه کسی جلوی من را گرفته؟ مگر مجبورم؟ می خواهم اضافه بفروشم. پس

بنابراین قاعده لاضرر کاملاً می تواند در اینجا وارد باشد، در وهله اول لاضرر می گوید که آقا! تدارك ضرر به ارش است فرض کنید که ارش را بپردازید، می گوئیم که خیلی خب. اگر بایع حاضر شد به اینکه اضافه را بپردازد، فبها یا اینکه مشتری حاضر شد اضافه بپردازد، فبها. اگر حاضر نشد خب در اینجا مقتضای قاعده بر این است که اصل ضرر ریشه کن بشود، آن مالی که داده برگردد در جیبش، این هم جنسی که داده برگردد در جیبش. خب این اصل ضرر به طور کلی در اینجا تدارك شد. لذا اصلاً به طور کلی اشکال بر این قاعده وارد نمی شود در يك همچنین موردی که شما بگوئید که خیار غبن با قاعده ثابت نمی شود، قاعده می آید دفع ضرر را به واسطه ارش می کند و خیار غبن می آید اصل معامله را فسخ می کند، نخیر. قاعده هم اثبات ارش را می کند، یعنی اختیار ارش و اختیار فسخ را، هر دو را برعهده طرفین می گذارد می گوید اگر بخواهید با ارش، دلتان نمی خواهد عقد را فسخ کنید، این مسأله ای بود که مربوط به خیار غبن بود.

و لمجم یلیخ دراد یرگید تاکنذ کیه تبلا
 ،مینکیم ضرر ع ادرف الله عاشنا ار نیا هک ،زجوم
 لصدام .میوریم یرگید بلطم غارسد دعب
 روط نیمه و یقار ع ایض اقا موحرم ضار تعا
 هدعاقنیا هک هدعاقنیا ربی ناهفصا أعیرشلا خیش
 ش لصحام نیا ،تسیندی جراخ دراوم رب قبطنم
 هک یدراوم زای کی هک دش ضرر ع هک تسانیا
 هک تسان بغرایخو نبغه لاسم نیمه دندرکزکز

ضرع هک ی روط نامه ، دوشد ی منزل ماشد ه دعاق
رایخل ماشد دناوت ی مه حار صلاب و لاماک ه دعاق دشد
ر ب ی ا هّدا ام رگا هک ی ثید هب [دشاب] دشابن ن ب غ
ی مه تیافک ه دعاق نیا دوخ میشاب ه تشادن ن ب غ رایخ
دوشد تباثن ب غ رایخل صا ه کنیا ر ب دنک

دمحم لآ و دمحم یلع لص مهللا